

SANDA LUCIJA UDIER – MILVIA GULEŠIĆ MACHATA –
KISS GABRIELLA¹

Horvát mint idegen nyelv tanítása a Croaticumban

Current teaching of Croatian as L2 at Croaticum – the Centre for Croatian as a Second and Foreign Language

The paper briefly describes the history and current state of play in teaching Croatian as L2 at Croaticum – the Centre for Croatian as a Second and Foreign Language at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, since its establishment in 1962 to the present day. Basic information is provided about the university and course-based language teaching and on other activities of Croaticum, with Croaticum's contemporary and scholarly research-based approach to teaching Croatian as L2 described in more detail.

Keywords: Croatian as L2 (second and foreign language), teaching Croatian as L2, philological approach

A horvát nyelv oktatása 1962-től 2000-ig

A *Croaticum* (korábbi nevén *Horvátnyelv-tanfolyam külföldieknek*) a Zágrábi Egyetem Bölcsészettudományi Karának Fonetika Tanszékén alakult meg 1962-ben. 1966-ban a *Jugoszláv Nyelvek és Irodalmak Tanszék* része lett, 1986-ban pedig átnevezték *Egyetemi Előkészítő* évre, ahol elsősorban külföldi diákok oktattak horvát nyelvet. Ők többnyire – Jugoszláviához hasonlóan – az El Nem Kötelezett Országok tagállamaiból érkeztek, és a két félév elvégzése után a horvát egyetemek valamelyik karán kezdték meg tanulmányaikat. Az első harminc évben a nyelvoktatást a Petar Guberina és Paul Rivenc által kidolgozott audiovizuális globális-strukturális módszer alkalmazása jellemezte.

A horvát nyelv oktatása 2001-től napjainkig *Általános információk a Croaticumról*

A *Horvát mint Idegen Nyelvi Központ*, a *Croaticum*, mely továbbra is a Zágrábi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának szerves részeként végzi tevékenységét, a 21. század elején a horvát mint idegen nyelv (a továbbiakban mint *HID*²) oktatásának területén már megközelítőleg negyvenéves múltra tekinthetett vissza, amiből az is következik, hogy a lektorok között generációváltás történt. A nyelvtanárok cse-

¹ Köszönöm Ema Sabo és Martin Sukalić ötödéves hungarológia szakos hallgatóknak a fordításban nyújtott segítséget.

² Horvátul *HIJ*, azaz *hrvatski kao ini jezik*

rélődése együtt járt a horvát mint idegen nyelv tanítás módszertani megközelítésének változásával is, ami azt jelentette, hogy fokozatosan felhagytak az audiovizuális globális-szerkezeti módszer alkalmazásával (Cvitanušić Tvice–Đurđević 2012: 123), melynek helyét modern alkalmazott nyelvészeti ismereteken és különböző kutatások eredményein alapuló új módszertani szemlélet vette át. A *Croaticum* a jelenleg 14 oktató dolgozik, a nyelvtanárok (lektorok) munkáját fonetikusok segítik, ugyanis a program gerincét képező *Nyelvgyakorlat 1–6* mellett a heti két órában tartott *Beszédgyakorlatok 1–6* szintén a *Croaticum* legnépszerűbb szabadon választható tantárgyainak és különleges értékeinek egyike. Egyéb, nem kötelező tantárgyakról, valamint a nyelvi központ szervezte programok kulturális összetevőiről az alábbi részben esik majd több szó.

A KER szerinti felosztásban a hat szinten indított tanfolyamok kimeneti szintje a következőképpen alakul:

<i>Nyelvgyakorlat 1</i>	A2+
<i>Nyelvgyakorlat 2</i>	B1
<i>Nyelvgyakorlat 3</i>	B1+
<i>Nyelvgyakorlat 4</i>	B2
<i>Nyelvgyakorlat 5</i>	B2+
<i>Nyelvgyakorlat 6</i>	C1

A tanfolyamok résztvevői a nyelvet mind a hat szinten heti 15 órában tanulják, ami egy félévben összesen 225 órát jelent. Miután a diákok sikeres írásbeli és szóbeli vizsgát tesznek, 14 ECTS pontot, valamint nyelvtudásukról bizonyítványt kapnak.

A *Croaticum* tanulók többségét a Zágrábi Egyetem különféle karain tanulmányait folytató külföldi diákok teszik ki, akik különböző hallgatói mobilitások keretében érkeznek Zágrábra. Őket követik a Horvátországból emigrált horvátok visszatérő lezármazottai, valamint azok, akik a horvát nyelvet letelepedési szándékkal, munkavállalási, illetve számos egyéb okból tanulják. A tanfolyamok résztvevői különböző korú és anyanyelvű felnőttek a világ minden tájáról. Számuk 2001 és 2010 között folyamatosan nőtt, az elmúlt néhány évben félévenként körülbelül 250 főre állandósult.

A féléves kurzusok mellett a *Croaticum* több rövidebb nyelvtanfolyamot is kínál. Vannak háromhetes tanfolyamok, amelyek júliusban, szeptemberben és februárban indulnak, négyhetes kurzusok, melyekre a diákok a téli vagy a nyári félév folyamán iratkozhatnak be, illetve indítunk heti 2x2 órás rövidített féléves tanfolyamot is. Ezen programok mindegyike összesen 75 órát tartalmaz, sikeres elvégzésük után a diákok 4 ECTS pontot kapnak.

A tágabb értelemben vett nyelvórák tartása mellett a *Croaticum* egyéb tevékenységekkel is foglalkozik: rendszeresen jelentet meg tankönyveket és kézikönyveket, melyeket a HID tanításában a *Croaticum* kívül a világ számos országában működő horvát és kroatisztika szakon, lektorátuson, hazai és külföldi nyelviskolákban egyaránt használnak. Továbbá évente megrendezi a *Horvát mint idegen nyelvet oktatók módszertani konferenciáját*³, ahol a résztvevők létszáma (előadókkal és hallgatósággal

³ SIH: <https://sites.google.com/view/sih-croaticum>

együtt) megközelíti a 70-et. A nyelvi központ aktuális szakmai témákkal foglalkozó *Kerekasztalt*⁴, a diákoknak pedig kulturális programokat is szervez, hiszen rendszeresen vendégül látja a horvát kulturális élet ismert szereplőit: írókat, újságírókat, színészeket vagy rendezőket. A *Croaticumban* horvát mint idegen nyelvből vizsgát is lehet tenni; a vizsgára jelentkezők motivációja általában a letelepedés, az állampolgárság megszerzése, egyetemi tanulmányok folytatása vagy éppen munkavállalás. A nyelvi központban oktató lektorok és fonetikusok csaknem húsz könyv és több száz tudományos munka szerkesztői és szerzői, akik rendszeresen vesznek részt belföldi és külföldi tudományos tanácskozásokon. Vendégoktatókként számos országban tanítottak horvát nyelvet: Magyarországon, Szlovákiában, Csehországban, Lengyelországban, Ausztriában, Németországban, Olaszországban, Hollandiában, Norvégiában, Ukrajnában és Ausztráliában. A *Croaticum* leendő horvát mint idegen nyelv tanárok képzésével és mentorálásával is foglalkozik.

Program, módszertani megközelítés, kulturális elemek az oktatásban, tankönyvek, e-tanfolyamok

Tudományos kutatások és a Croaticum A1–C1 szintű tankönyvei: nyelvi fejlődés, kommunikációs témák és kulturális elemek

A 21. század első évtizedét a HID-oktatás területén végzett tudományos vizsgálatok (Jelaska és mtsai. 2005, Cvikić 2007a) lendületes fejlődése jellemzi, melyet a hozzájuk kapcsolódó szakterminológia fejlődése követ (Cvikić 2007b, Krajnović 2009). Azzal, hogy a *Croaticumban* dolgozó nyelvtanárok és fonetikusok bekapcsolódtak a horvát mint idegen nyelv oktatásának területén végzett tudományos kutatásokba (a *Croaticum* lektorai által írt tanulmányok, cikkek és tankönyvek bibliográfiáját lásd: Korajac–Salak 2012), feloldódott az a korábbi időszakra olyannyira jellemző ellentmondás, miszerint a horvát mint idegen nyelv oktatása területileg igen kiterjedt, ellenben hiányoznak azok a kulcsfontosságú tudományos kutatások, amelyek a HID oktatásának alapját képeznék.

A HID-del kapcsolatos megannyi tudományos vizsgálat eredményéből, melyet az azzal gyakorlatban is foglalkozó szakemberek végeztek, az alábbi következtetést vonhatjuk le: az igényes, magas színvonalon végzett oktatásához, illetve ahhoz, hogy a nyelvtanulók számára elérhetővé váljon a nyelvtudás megszerzésének legmagasabb, azaz akadémiai szintje, nélkülözhetetlen a horvát nyelvi kutatások és az alkalmazott nyelvészet területén végzett vizsgálatok eredményeinek gyakorlati alkalmazása. A HID tanításának tapasztalataiból kiinduló kutatások eredményeként születtek meg (A1 szinttől C1-ig) az egyetemi tankönyvek és gyakorlókönyvek, valamint a horvát és angol nyelven kiadásra került horvát kultúra tankönyve is (Udier 2014b, 2017, 2016). Az a tény, hogy a *Croaticum* a tananyagfejlesztés folyamatos, újabb és újabb tankönyvek születtek, a már meglévőket pedig átdolgozott kiadásban ismételtelen megjelentetik (Čilaš Mikulić–Gulešić Machata–Pasini–Udier 2006, 2008, 2010, 2013, 2015; Čilaš Mikulić–Gulešić Machata–Udier 2008, 2016; Čilaš Mikulić–Gulešić

⁴ COS: <https://sites.google.com/view/cos-croaticum>

Machata–Udier 2011, 2012, 2014; Udier 2014a, Udier 2014b, Udier–Gulešić Machata 2014; Čilaš Mikulić–Gulešić Machata–Udier 2015), a szerzők azon hozzáállását mutatja, hogy a tananyag tartalmát és a tanítási módszereket nem lehet – egy adott időszak vagy bizonyos szinten folytatott elméleti és alkalmazott tudományos vizsgálatok felismeréseire ragaszkodván – merev formába öntve „befagyasztani”. Tematikának és módszernek az elméletben bekövetkezett változásokat követniük, a nyelvészeti, módszertani és kulturális kutatások eredményeit pedig alkalmazniuk kell, azokkal párhuzamosan szükséges fejlődniük, hiszen a célnyelvet tanulók csoportösszetétele is folyamatosan változik.

Annak érdekében, hogy a HID tanításához színvonalas és korszerű tankönyvek készülhessenek, az előkészítő szakaszban számtalan szervezési és szakmai problémát kellett orvosolni; számos olyan alapvető kutatást kellett elvégezni, amely úttörő volt ezen a területen. Mindenekelőtt az egyes nyelvi szintekre ki kellett dolgozni a nyelvtani anyag tanításának haladási ütemét, hiszen ez az órák megtervezésében kulcsfontosságú elem, és különösen érzékeny eleme az oktatási folyamat tervezésének akkor, amikor a nyelvi kompetencia alacsonyabb szintjeiről van szó (Udier–Čilaš 2005: 127). A nyelvi anyag tanításának ütemezése mellett az órák tematikus tartalmát, tehát a céltémákról szóló szövegeket, a tanítandó és a gyakorlásra szánt szókinccset is össze kellett állítani, az alkalmazandó metodikát ugyancsak meg kellett határozni. Az órák tematikus tartalmának kidolgozását kezdetben jelentős mértékben segítették a KER vagy ZEROJ (2005) nyelvi kompetencia bizonyos szintjeit leíró vezérfonalai, egészen addig, ameddig el nem készült a HID *B1*, *B2* és *A2* szint leírása (Grgić–Gulešić Machata–Nazalević Čučević 2014; Gulešić Machata–Grgić 2015; Gulešić Machata–Grgić 2017), amely az egyes szinteken tanítandó tananyag jóval egyértelműbb, pontosabb és részletesebb leírását eredményezte. A nyelvtanulók interkulturális kompetenciájának fejlesztése céljából a nyelvi anyag kiválasztásán túl a nyelvórák keretében oktatott célnyelvi kultúra és tudomány jellemző elemeit, a mindennapi élethez szükséges tudnivalókat ugyancsak össze kellett gyűjteni. (Novak Milić 2014: 336, Gulešić Machata–Udier 2018, Udier–Gulešić Machata 2018; Novak Milić–Gulešić Machata 2006: 70). A célnyelvi kultúráról a tanulók nem csak a nyelvórákon szerezhetnek ismereteket, hanem a horvát kulturális élet bizonyos területein tevékenykedő szakértők által tartott tematikus (etnológia, irodalom, történelem, művészettörténet, film, politikai berendezkedés) előadásokon is. Ezek az előadások idővel egyetemi tantárgyakká nőttek ki magukat. A korábban említett tantárgyak mindegyikéhez (nyelvi és beszédgyakorlatok, a horvát kultúra összetevőivel foglalkozó tantárgyak) létfontosságú volt egy olyan módszer megalkotása és részletes kidolgozása, amely alapján ellenőrizhetővé válik az órákon feldolgozott tartalom elsajátítása, egy olyan módszer pedig különösen, amely a nyelvtudás szintjét megfelelően tudja mérni (Udier–Jelaska 2008). Erre nemcsak a *Croaticum* tanfolyamain részt vevők (rendszeres számonkérés, mérések, záróvizsgák), hanem az itt élő bevándorlók nyelvtudásának felmérése miatt is szükség volt (Čilaš Mikulić–Udier 2013), hiszen az állandó tartózkodási engedély, a horvát állampolgárság, valamint a horvátországi egyetemekre való beiratkozás jogosultságának megszerzéséhez a nyelvtudás igazolása elengedhetetlen.

A mai nyelvtanulók szükségleteihez alkalmazkodván, 2017 végén a *Croaticum*on tevékenykedő lektorok és fonetikusok jóvoltából elkészült az első ingyenes, A1-es

szintű online nyelvtanfolyam⁵, amelyre a 2018. decemberi adatok szerint egy év alatt 2000, főként horvát származású nyelvtanuló regisztrált. Az önálló nyelvtanulásra szánt kurzus nyolcvan, angol és spanyol nyelvű magyarázatot is tartalmazó leckéből áll. A szintén ingyenes és ugyancsak 80 leckéből álló A2-es szintű e-tanfolyam 2018. decembere óta érhető el⁶, a magasabb szintű online tanfolyamok előkészítése pedig folyamatban van.

A horvát mint idegen (és második) nyelvi két féléves modul

Ahhoz, hogy a *Croaticum* tevékenysége beilleszkedjen a Zágrábi Egyetem Bölcsészettudományi Karának oktatási rendszerébe, programját két féléves önálló modulként tervezték meg⁷, melynek akkreditációs folyamata 2014-ben sikeresen lezárult. Az Önálló horvát mint idegen (és második) nyelvi modul szemeszterenként hat szinten nyelv- és beszédgyakorlat órákat, kroatisztikai tárgyakat, illetve a horvát kultúrával kapcsolatos előadásokat tartalmaz. Az angol nyelvű kultúraórák kínálata az őszi szemeszterben a következő: *Horvátország politikai rendszere, Horvátország történelme, Művészettörténet, Nyelvi kapcsolatok, Kulturális intézmények*. Ugyancsak ebben a szemeszterben hallgathatók az alábbi kroatisztikai tantárgyak: *Mondattan, 15. és 16. századi horvát irodalom, 19. századi horvát irodalom*. A tavaszi szemeszterben a szintén angol nyelven meghirdetett horvát kultúrával kapcsolatos tantárgyak az alábbiak: *A mindennapok kultúrája, Bevezetés a horvát nyelvtanba 2, A horvát film, A horvát néprajzi örökség, A horvát irodalom európai kontextusa*. Horvát nyelven tartják a *Horvát nyelv fonológiája és morfológiája*, a *Horvát nyelv morfológiája, A 17. és a 18. századi horvát irodalom*, valamint *A 20. századi horvát irodalom* előadásokat.

A nyelvtanulói csoportok minden tekintetben vegyesek (anyanyelv, kor, nem, iskolai végzettség, az idegen nyelv és a HID tanulásában szerzett tapasztalat, a nyelvtanulás célja és annak okai stb.). Az *Önálló horvát mint idegen (és második) nyelv* tanfolyamra félévenként 75 külföldi diák iratkozik be, akik párhuzamosan más szakok hallgatói is a Zágrábi Egyetem különböző karain, tehát nem minden külföldi diák bölcsészhallgató. A modul végző diákok összlétszáma szemeszterenként 250 fő. A Zágrábi Egyetem diákjain kívül a kurzus résztvevői között találhatjuk még az élethosszig tartó tanulás koncepciójának keretében különböző okokból beiratkozott nyelvtanulókat, továbbá a diaszpórában élő horvátok visszatérő leszármazottait is. Az előbb említettek számára a tanfolyam költségtérítéses, az utóbbiak a Határon Túli Horvátok Titkárságának köszönhetően ösztöndíjat kapnak, tehát tanulmányaikért nem kell fizetniük. A csoportok összetételének heterogén volta miatt az órák úgy épülnek fel, hogy azok hatékonyak, hasznosak és eredményesek legyenek minden diák számára, miközben a filológiai komponens végigkíséri az oktatás folyamatát. Ezért a nem bölcsész hallgatóknak, különösen a nyelvi kompetencia magasabb szintjén lévőknek (*Nyelvgyakorlat 5 és 6*, a KER szerint B2+ és C1), ugyanúgy tanítjuk a filológiai anyagot, mint a jelentősen kisebb létszámot kitevő leendő bölcsész szakembereknek. Mivel a *Croaticum* a Kro-

⁵ <https://a1.ffzg.unizg.hr>

⁶ <https://a2.ffzg.unizg.hr>

⁷ <http://croaticum.ffzg.unizg.hr>

atiszika Tanszék része, a modul összeállítása elsősorban kroatisztika és szlavisztika szakos külföldi diákok tanulási céljain és szükségletein alapul. Ebből következően az órákon a nyelvtudás fejlesztése mellett a metanyelvi kommunikáció fejlesztése, a horvát kultúrával kapcsolatos ismeretek, valamint a kroatisztikai tantárgyak hangsúlyosabb szerepet kapnak. Az idegen nyelvek tanításában a mai Európában (és azon kívül is) nagyrészt a *Közös Európai Referenciakeret* (2005) egyes nyelvi szintjeinek kompetenciáit részletesen taglaló leírásai a vezérfonalak. Az egyetemi szintű idegen nyelv oktatás azonban – úgy a *Croaticumban* mint a Bölcsészettudományi Kar egyéb nyelvszakjain (Damić Boháč 2015) – a KER-ben leírtaknál jóval szélesebb körű ismeretek közvetítését tartalmazza, ugyanis amellett, hogy közelíteni igyekszik a nyelvi kompetenciát az anyanyelvi beszélőkéhez, kiegészítő (metanyelvi, irodalmi és kulturális) ismereteket is nyújt, továbbá a nyelvet nem csak szinkron, hanem diakron távlatból is bemutatja.

Az oktatás filológiai megközelítése

Ha az idegen nyelvek oktatásának módszertanát kissé leegyszerűsítve hagyományosra és modernre osztjuk (Pavlin 2006), elmondhatjuk, hogy előbbit csupán nyelvészeti kritériumok szerint válogatott nyelvi elemek tanítása és a nyelv mint nyelvtani minták szerkesztett rendszerének hangsúlyozása jellemzi. Ezzel szemben az idegen nyelvek tanításának modern nyelvpedagógiai megközelítése szerint a tanítás középpontjában a kommunikáció áll, nem csupán a nyelvi szerkezetek. Ha a hagyományos és a modern módszertan jellemzőit a *croaticumi* HID-oktatás tükrében vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy az ott alkalmazott módszer az idegen nyelv tanítás modern megközelítésének minden elemét tartalmazza, a tanítás hagyományos módszertanának azt az elemét viszont megtartja, mely szerint a nyelv a nyelvtani minták szerkesztett rendszere, más szóval egy olyan összetett alkotás, amelynek elemei nyelvtani törvények szerint működnek. Ezért a nyelvtan igen alapos, részletekbe menő tanítása során a nyelvtanárok olyan metanyelvi adatokat is bemutatnak, amelyek a nyelv működésének nem csak gyakorlati, hanem elméleti oldalát is megmagyarázzák (Gulešić Machata–Udier 2017).

A *Croaticum* esetében ez megfelelő és nagyon szükséges módszertani megközelítésnek bizonyult, különösen azoknál a diákoknál, akiknek az anyanyelve tipológiailag és strukturálisan is különbözik a horváttól (mint például a magyar nyelv). A *Croaticum* diákjai (úgy mint a *HID* más tanulói – I. Cvikić 2005: 318) általában pozitívan állnak a nyelvtan tanulásához. A *Croaticumon* és egyes külföldi kroatisztika szakokon a HID-oktatásában a filológiai jelleg elsősorban az irodalommal és a kultúrával kapcsolatos tananyag nyelvoktatásba való intenzív bevonásában, valamint a nyelvtan tanításában mutatkozik meg (Dobosiewicz–Wiatrowska 2015). A tanórán hangsúlyos szerepet kap az explicit nyelvtanítás, amely magában foglalja mind a szakterminológiát, mind pedig a nyelvészeti magyarázatokat. Ebből következően mindig a teljes névszó- és igeragozási paradigmát tanítjuk, tekintet nélkül arra, hogy az egyes alakok használata ritkább vagy gyakoribb. Az oktatás során a nyelvi kompetencia szintjével arányosan azok a nyelvi elemek is feldolgozásra kerülnek, amelyek a beszélt nyelvben csak ritkán fordulnak elő. Erre jó példák a gyűjtőnevek, az idegen eredetű főnevek, a számnevek grammatikája (melynek elsajátítása igen nehéz) és a mondatbeli egyeztetés.

A B2 és B2+ szintű kimeneti követelmények – különösen a külföldi egyetemekről érkezők esetében – megegyeznek a bölcsész szakos hallgatókkal szemben támasztott követelményekkel, a nyelvi kompetencia legmagasabb szintjén lévők esetében (C1) pedig megközelítik az anyanyelvüket tanuló diákoktól elvárt szintet. A magasabb nyelvi szinteken (B2+ és C1) nyelv és társadalom kapcsolatának sokoldalú kérdései, tehát a horvát nyelv rétegződésének általános kérdései, a különböző nyelvváltozatok, a sztenderd nyelvet érintő kérdések is feldolgozásra kerülnek (Udier–Gulešić Machata 2011a, 2011b).

Mivel a filológia szorosan összekapcsolja a nyelvtudományt az irodalomtudománnyal, az irodalom különböző módokon integrált oktatása is nagy szerepet játszik a *Croaticum* HID tanításában. Az irodalmi szövegek olvasása és/vagy hallgatása – mint ahogyan a nem irodalmi szövegeké is –, a nyelvi input legfontosabb forrásai. Magasabb nyelvi szinteken a nyelvtanulók az irodalmi műveket első lépésben önállóan, házi olvasmányként olvassák el, majd azokat a nyelvtanárral a tanórákon is feldolgozzák.

Annak céljából, hogy a szépirodalmi művek efféle feldolgozása elérhető legyen az alacsonyabb szinten lévő nyelvtanulók számára is, elkészült Ivana Brlić-Mažuranić *Čudnovate zgode šegrta Hlapića (Dikics inas csudálatos viszontagságai)*⁸ című gyerekkönyvének B1-szintre egyszerűsített kiadása (Grgić–Đurđević–Salak 2016). A nyelvoktatás legmagasabb szintjein az irodalmi szövegeken kívül irodalomtörténetesek és irodalomelmélettel foglalkozó szakemberek által írt, többnyire aktuális kulturális és irodalmi témákkal foglalkozó szövegek is feldolgozásra kerülnek (Udier 2014a), melyek révén a nyelvtanítás újra összefonódik az irodalom és a kultúra tanításával. Az Önálló horvát mint idegen (*és második*) nyelv modul keretében oktatott kroatiztikai tantárgyak nagymértékben elősegítik az irodalom nyelvórákon való tanítását.

A hallgatók lehetőséget kapnak arra is, hogy kortárs horvát írókkal találkozzanak, hiszen a *Croaticum* minden félévben meghív egy-egy ismert író. Ezeket az írói esteket diákok vezetik, azok részletes programját is ők állítják össze.

A HID tanításának filológiai megközelítésében a kulturális komponens szerepe nagyon fontos. A horvát kultúra elemei a nyelvelsajátítás haladási ütemével arányosan már a nyelvtanulás korai szakaszában bemutatásra kerülnek. A HID-tankönyvekben a kultúra oktatása minden fejezetben helyet kap, és ezt a szerkezeti felépítést a nyelvórák tematikája is követi. Az alacsonyabb nyelvi szinteken a horvát kultúra alapelemeiről, így a horvát államról és nyelvről, a horvát zászlóról, az írásról, a legnagyobb városokról és nemzeti parkokról tanulnak a diákok (Čilaš Mikulić–Gulešić Machata–Pasini–Udier 2006, 2008, 2013), középszinteken a mindennapi kultúra elemeit, a horvát régiók szokásait és jellemzőit tanítjuk (Čilaš Mikulić–Gulešić Machata–Udier 2008, 2016; Čilaš Mikulić–Gulešić Machata–Udier 2011, 2012 és 2014), míg a nyelvi kompetencia legmagasabb szintjein aktuális kulturális jelenségekről szóló bonyolult szakszövegekkel foglalkozunk. A HID-tanulók kulturális kompetenciájának fejlesztését segíti a horvát kultúra interdiszciplináris tankönyve, a *Hrvatska na prvi pogled*⁹ (Udier 2014b, 2017), amely kötelező olvasmányként szerepel a *Croaticum* modulja keretében angol

⁸ Fordította Kemény Katalin, illusztrálta Reich Károly, Budapest: Móra, 1978.

⁹ Magyarul: Horvátország első látásra

nyelven előadott horvát kultúrával kapcsolatos tantárgyak listáján. Amellett, hogy a modul kultúrával kapcsolatos elemei és a kroatisztikai tantárgyak nagymértékben segítik a nyelvórákat, lehetőséget adnak a horvát nyelv, irodalom és kultúra ismeretének bővítésére is. Egyúttal – mivel szabadon választható tantárgyról van szó –, azt is lehetővé teszik, hogy a tanulmányi program a HID minden tanulója számára a saját szükségleteinek és érdeklődési körének megfelelőbb legyen.

Elő kézből avagy saját tapasztalataim a Croaticumban

A Zágrábi Egyetem Bölcsészettudományi Karának Hungarológia Tanszékére munkavégzés céljából érkeztem, ahol a Balassi Intézet kiküldött anyanyelvi lektoraként kezdtem meg tevékenységemet. Tudtam, hogy néhány évig Zágrábban fogok élni, így nyelvtanárként nem volt kérdés számomra, hogy beíratkozom a *Croaticum* kezdő szintű 15 hetes, napi 3 x 45 perces intenzív nyelvtanfolyamára. Kicsit tartottam attól, hogy a heti 22 lektori órámmal mellett a horvátórákra való napi szintű készülés megterhelő lesz majd, de ez nem így történt: személyes motivációm, a tananyag felépítése, az órák változatossága, a tanórákon kívüli tevékenységek, a folyamatos számonkérés mind hozzájárultak ahhoz, hogy az A1-es szintet egészen jó eredménnyel végeztem el. A *Croaticumnak* köszönhetően oly annyira kedvet kaptam a horvát nyelv tanulásához, hogy az A2-es és a B1-es tanfolyamokat szintén elvégeztem. Mindhárom tanfolyamon kiváló tanáraink voltak.

A siker kulcsa

Fontos megemlíteni, hogy a horvát egyetemeken nem létezik horvát mint idegen nyelv szak, a *Croaticum* kroatisztika (horvát nyelv és irodalom) szakot végzett tanárokat alkalmaz. A *Croaticumon* oktató nyelvtanárok közül kilencen doktori, öten mesterfokozattal rendelkeznek, többségük hosszú évek óta áll a *Croaticum* alkalmazásában. Munkájukat közös cél érdekében végzett folyamatos és jól szervezett csapatmunka jellemzi, mely egyben eredményességük kulcsa is. Rendszeresen végzett kutatásaik eredményeit az oktatásban is felhasználják; ez többek között a tananyagok tartalmában is megfigyelhető. Emellett kezdő tanárkollégáinknak módszertani tréningeket is tartanak, hogy felkészítsék őket anyanyelvük idegen vagy második nyelvként való tanítására. A *Croaticum* tehát igazi központként egyszerre végez kutatói, tananyagfejlesztési, tankönyvkiadási, oktatási és képzési tevékenységet.

A tankönyvek felépítéséről

Az egynyelvű, belső fejlesztésű tankönyvek átlagosan 10–12 leckéből állnak. Az egyes fejezetek tartalmának részletes leírásában arra is választ kapunk, hogy egy-egy lecke miként fejleszti a kommunikációs, a nyelvtani, a kulturális, valamint a pragmatikai kompetenciákat. A leckék elején nem csak a bevezetésre kerülő tananyagról és az ahhoz kapcsolódó beszédtemákról találunk rövid összefoglalót, hanem arról is – és ezt kifejezetten hasznosnak tartom –, hogy a nyelvtannak mely elemei kerülnek ismétlésre az adott fejezetben. Az olvasmányokat és a hallgatásra szánt autentikus szövegeket rövid kérdések előzik meg, melyek mellett, hogy elősegítik a témára való ráhangolódást, a korábban tanult szókincset is előhívják. Nagyon gyakoriak a véleménykifejtésre és vitára ösztönző feladatok, melyek – valami mellett vagy épp ellen – érvelni

tanítanak. Azáltal, hogy a horvát történelem, a horvát kultúra különféle elemei nagyon erősen jelen vannak a tankönyvekben, érzékelhető, hogy a kulturális kompetencia fejlesztésére különösen nagy hangsúly helyeződik. Véleményem szerint olyannyira, hogy ezek a tankönyvek nagyban hozzájárulnak az országimázs-építéshez is. A tankönyvek végén egy kétnyelvű szótár is helyet kapott, melyben nem csak a leckékben szereplő szavak, hanem nyelvtani fogalmak, sőt horvát szólások angol megfelelői is megtalálhatóak. A tankönyvekhez minden szinten munkafüzet és a hallásértés fejlesztését elősegítő, hanganyagot tartalmazó CD is tartozik. A munkafüzetek fonetikai, nyelvtani, szövegalkotással kapcsolatos gyakorlatokat, továbbá a meghallgatásra szánt szövegek teljes leiratát, a nyelvtani táblázatokat, és a szöszedetet tartalmazzák.

Motiváció, módszerek, készségfejlesztés

Nagyon jónak tartom, hogy tanáraink már kezdő szinten is szinte csak horvát nyelven kommunikáltak az órákon, a nyelvtani kategóriákat is horvátul „nevezték néven”, így a csoportban nem okozott különösebb nehézséget egyik diáknak sem ezen fogalmak megtanulása, megértésüket pedig megkönnyítették a példákkal illusztrált alapos magyarázatok és a sok-sok gyakorlás. A beszédkészség fejlesztése érdekes és aktuális témák megvitatásán keresztül zajlott. B1 szinten beszélünk például *a család fontosságáról régen és ma, arról, létezik-e barátság férfi és nő között?, kinek mit jelent jó életszínvonalon élni?, milyen előnyei és hátrányai vannak annak, ha több generáció él egy háztartásban?, ki mit tesz a környezetért?, igazságos-e, hogy az élsportolók olyan sok pénzt keresnek?, mi mindentől függünk manapság?* stb. Az egyik személyes kedvencem a *vita* volt, amely a következőképp zajlott: miután a tanár feltette a vitára ösztönző kérdést, két csoportra osztotta a diákokat. A csoporttagok személyes véleménye itt nem játszott szerepet, ugyanis az egyik csapat tagjainak egyet kellett érteniük a felvetéssel, a másik csapat tagjainak pedig a felvetés ellen kellett érveket felsorakoztatniuk. Mielőtt elkezdődött volna maga a *vita*, a tanár „szép csendben” felírta a tanulók nevét a táblára, és minden megnyilatkozó neve mellé tett egy plusz jelet. Ez az apró mozzanat rendkívül nagy motivációs hatással bírt, hiszen mindenféle nyomásgyakorlás nélkül képes volt szóra bírni azokat is, akik nagy valószínűséggel maguktól nem szólaltak volna meg.

Tetszett, hogy a sztenderd nyelvváltozat mellett megismerkedtünk a Zágrábban beszélt *purgerski* nyelvváltozat sajátos szókincsével és a gyakrabban használt szlengszavakkal is. Nagyon hasznosnak találtam, hogy minden szemeszterben szabadon választott téma alapján prezentációt készítettünk, melynek szövegét az előadásokat megelőzően tanáraink kijavították, így a kivetített diasorokban nem maradtak hibák.

A 15 hetes tanfolyamon heti rendszerességgel kaptunk írásbeli házi feladatot, melynek célja önálló szövegalkotás gyakorlásán keresztül az íráskészség folyamatos fejlesztése volt. Általában azokról a témákról kellett véleményünket bővebben kifejteni, amelyeket az órákon már valamilyen formában feldolgoztunk. Ezeket a fogalmazásokat kijavítva visszakaptuk, minősítésük nem osztályzat, hanem százalékos értékelés formájában történt. Tanárként nagyon jó módszernek tartottam azt, hogy bizonyos százalékhatar alatt kötelező volt újraírni a házi dolgozatokat, ez ugyanis a témában való alaposabb elmélyedésre, ezáltal a szókincs és a nyelvtan átismétlésére ösztönözött minket. Közvetett módon pedig ahhoz is hozzájárult, hogy a csoport tagjai között ne

alakuljanak ki nagy tudásszintbeli különbségek, ami a haladás szempontjából is igen lényeges tényező. Szintén ezt segítette elő a szemeszter folyamán írt három teszt, melyek mindegyike öt részből állt: hallott szövegértés, olvasott szövegértés, szókincs, nyelvtan és esszé. Annak a diáknak, aki valamelyik részt 61% alatt teljesítette, az adott egység(ek) ismeretéről bizonyos idő elteltével újra számot kellett adnia.

Az tantermi kontaktórákon kívüli tevékenységeknek – amellet, hogy erősítették a csoportkohéziót –, erősen motiváló hatásuk is volt. Az élményszerű nyelvtanulás szép példái voltak a „kimenős órák”, melyek során tanári vezetéssel a felkészült nyelvtanulók a konkrét helyszíneken mutatták be a csoporttársaiknak a város nevezetességeit. Nagyon élveztem a színházlátogatásokat, valamint azokat a kulturális rendezvényeket, melyek keretében lehetőséget kaptunk arra, hogy ismert művészekkel és írókkal találkozzunk, akiknek kérdéseket is feltehattünk. Az egyik ilyen alkalommal *Krešimir Mikić* színész, másik alkalommal pedig *Kristian Novak* író volt a meghívott vendég.

Összefoglalás

Egy-egy idegen nyelv eredményes elsajátításában sok – külső és belső – tényező játszik szerepet. A motiváció, a megfelelően megválasztott oktatási módszerek és tankönyvek, a nyelvvórak felépítése és tartalma, a nyelvi input mennyisége és minősége, a következetes és rendszeres számonkérés mellett a nyelvtanár szerepe kulcsfontosságú az oktatás folyamatában. A *Croaticum* nyelvtanfolyamai véleményem szerint többek között azért is sikeresek, mert a tanárok amellet, hogy motivált, felkészült, tapasztalt szakemberek, nyomon követik és tankönyveikbe beépítik az idegen nyelv oktatás területén végzett kutatások/kutatásaik eredményeit, lépést tartanak a változó tanulói igényekkel és elvárásokkal, közös céljuk a színvonalas nyelvtanítás hosszútávú fenntartása.

Ezúton is köszönöm tanáraimnak, *Tanjának* és *Jelenának* az élményalapú módon közvetített hasznos nyelvtudást. Ezt a nyelvtudást nem csak a hétköznapiakban, hanem a munkám során is hasznosítani tudom, hiszen lehetővé teszi számomra például a transzferjelenségek vizsgálatát. Az eredmények ismeretében pedig olyan specifikus tananyagot tudok összeállítani a horvát anyanyelvű hungarológia szakos egyetemi hallgatók számára, amelyek a tipikusnak mondható hibák elkerülését célzott módon segítik.

IRODALOM

- Banković-Mandić, I. – Čilaš Mikulić, M. – Đurđević, R. – Grgić, A. – Gulešić Machata, M. – Matovac, D. – Salak, T. – Udier, S. L. (2017): *E-tečaj AI.HR* In: Čilaš Mikulić, M. – Gulešić Machata, M. (szerk.) <https://a1.ffzg.unizg.hr/>
- Brljić-Mažuranić, I. (1978): *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića.: Dikics inas csudálatos viszontagságai*, fordította Kemény Katalin, Budapest: Móra.
- Cvikić, L. (2005): *Hrvatski kao drugi i strani jezik: stanje i potrebe*. In: Jelaska, Z. et al. *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 311–328.
- Cvikić, L. (2007a, szerk.): *Drugi jezik hrvatski*. Zagreb: Profil.
- Cvikić, L. (2007b): *Temeljno nazivlje u usvajanju jezika: hrvatski nazivi za input, output i intake*. „*La-hor*“, 1/3, 100–108.

- Cvitanušić Tvico, J. – R. Đurđević (2012): Pola stoljeća Croaticuma. In: M. Čilaš Mikulić – A. T. Juričić – S. L. Udier. (szerk.) *Croaticum: Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika*. Zagreb: FF press, 123–132.
- Čilaš-Mikulić, M. – Gulešić Machata, M. – Pasini, D. – Udier, S. L. (2006, 2008, 2013): *Hrvatski za početnike 1, Udžbenik i rječnik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Čilaš-Mikulić, M. – Gulešić Machata, M. – Udier, S. L. (2008, 2016): *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike*. Zagreb: FF press.
- Čilaš-Mikulić, M. – Gulešić Machata, M. – Udier, S. L. (2011, 2012, 2014): *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj*. Zagreb: FF press.
- Čilaš-Mikulić, M. – Udier, S. L. (2013): Provjeravanje poznavanja hrvatskoga jezika za neizvorne govornike u Republici Hrvatskoj, sadašnje stanje, potrebe, perspektive. In: Cvikić, L. (szerk.) *Međunarodni suradni skup Prvi, drugi, ini jezik: hrvatsko-makedonske usporedbe, Zbornik radova*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo: 113–124.
- Čilaš-Mikulić, M. – Gulešić Machata, M. – Udier, S. L. (2015): *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za stupanj B2*. Zagreb: FF press.
- Damić Bohač, D. (2015): Kako olakšati usvajanje i učenje stranog jezika – na primjeru studenata francuskog jezika. *Izlaganje na XXIX. savjetovanju Hrvatskoga društva za primijenjenu lingvistiku*. Zadar, 24–26. travnja 2015.
- Dobosiewicz, J. – L. Wiatrowska. (2015): Slavistička identifikacija kroatistike na primjeru izabranih slavistika u Poljskoj i Europi. In: Pieniążek-Marković, K. – Vuković, T. (szerk.) *Transmisije kroatistike, Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Poznanju 9. i 10. prosinca 2013*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 75–86.
- Grgić, A. – Udier, S. L. (2012): Provođenje ispita iz poznavanja hrvatskoga jezika i latiničnoga pisma na Croaticumu. Čilaš-Mikulić, M. – Toni Juričić, A. – Udier, S. L. (szerk.) *Croaticum, Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika, 1. zbornik radova*. Zagreb: FF press: 109–122.
- Grgić, A. – Gulešić Machata, M. – Nazalević Čučević, I. (2014, szerk.): *Hrvatski B1. Opisni okvir referentne razine B1*. Zagreb: FF press.
- Grgić, A. – Đurđević, R. – Salak, T. (2016): Šegrt Hlapić za razinu B1. Prilagodba romana Čudnovate zgrade šegrta Hlapića *Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: FF press.
- Grgić, A. – Gulešić Machata, M. (2017, szerk.): *Hrvatski A2. Opisni okvir referentne razine A2*. Zagreb: FF press.
- Gulešić Machata, M. – Grgić, A. (2015, szerk.): *Hrvatski B2. Opisni okvir referentne razine B2*. Zagreb: FF press.
- Gulešić Machata, M. – Udier, S. L. (2017): *Gramatičke kategorije i njihovi oblici u ovladavanju hrvatskim kao inim jezikom*.
- Gulešić Machata, M. – Udier, S. L. (megj. alatt): Akademska kultura i hrvatski kao ini jezik. In: Banković-Mandić, I. – Čilaš Mikulić, M. – Matovac, D. (szerk.) *4. zbornik Croaticuma*.
- Korajac, A. – Salak, T. (2012): Bibliografija lektora i fonetičara Croaticuma. In: Čilaš Mikulić, M. – Juričić, A. T. – Udier, S. L. (szerk.) *Croaticum Savjetovanje za lektore hrvatskoga kao inoga jezika*. Zagreb: FF press, 133–147.
- Medved Krajnović, M. (2009): SLA i OVII: što se krije iza skraćenice? *Lahor*, 1/7, 95–109.
- Novak Milić, J. – Gulešić Machata, M. (2006): Međukulturna kompetencija u nastavi hrvatskog kao drugog i stranog jezika. *Lahor*, 1/1, 69–92.
- Novak Milić, J. (2014): Hrvatska svakidašnjica. Udier, S. L. (szerk.) *Hrvatska na prvi pogled, udžbenik hrvatske kulture*. Zagreb: FF press, 336–361.
- Pavlin, A. (2006): Odrasli učenici hrvatskoga jezika i komunikacijski pristup. *Lahor*, 1/1, 90–97.
- Udier, S. L. – Čilaš, M. (2005): Problemi s progresijom na osnovnom stupnju učenja hrvatskoga kao stranoga/drugog jezika. *Strani jezici*, 2, 125–131.

- Udier, S. L. – Jelaska, Z. (2008): Službena provjera poznavanja inojezičnoga hrvatskoga jezika. *Lahor*, 6/3, 237–255.
- Udier, S. L. – Gulešić Machata, M. (2011a): Kakvom jeziku poučavati neizvorne govornike? Viši i niži varijetet u poučavanju hrvatskoga kao inog jezika. *Nova Croatica*, V/5, 329–349.
- Udier, S. L. – Gulešić Machata, M. (2011b): Registri i hrvatski kao ini jezik. In: Krejčí, P. – Krejčová, E. – Przybylski, M. (szerk.) *Výuka jihoslovanských jazyků v dnešní Evropě*. Ur.. Brno: Porta Balkanica, 64–71.
- Udier, S. L. (2014a): *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za razine B2–C1*. Zagreb: FF press.
- Udier, S. L., (2014b, szerk.): *Hrvatska na prvi pogled. Udžbenik hrvatske kulture*. Zagreb: FF press.
- Udier, S. L. (2014c): Hrvatski jezik na početku 21. stoljeća. In: Udier, S. L. (szerk.) *Hrvatska na prvi pogled, udžbenik hrvatske kulture*. Zagreb: FF press, 123–160.
- Udier, S. L. – Gulešić Machata, M. (2014): *Razgovarajte s nama! Gramatika i pravopis hrvatskoga jezika s vježbama za razine B2– C1*. Zagreb: FF press.
- Udier, S. L. (2016, szerk.): *Croatia at the First Sight. Textbook of Croatian Culture*. Zagreb: FF press.
- Udier, S. L. – Gulešić Machata, M. (2018): Što i kako poučavamo kad poučavamo kulturu? *KOMPAS – Komparativnoslavenske lingvokulturalne teme*. U postupku recenziranja.
- Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje* (2005): Zagreb: Školska knjiga i Vijeće Europe.